

УДК 378.147:65

І.Є. ШАБЛІЙ

ДУХОВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено проблемам виховного процесу вищого навчального закладу на основі національного духовного досвіду з урахуванням сучасних вимог до формування особистості студентів.

Ключові слова: *духовні цінності, норми моралі, українська духовність, гуманізм, особистість, саморозвиток.*

Проблема питання визначається тим, що кожна переломна історична доба висуває до уваги широкої громадськості проблему духовності. Позначається цим і наш складний та водночас неосяжний у своїх можливостях час, коли людство генерує і впроваджує супергеніальні ідеї і пропозиції, коли зрозуміло, що не існує меж пізнавальним бажанням людства. Саме сьогодні підтверджує нагальну потребу знайти точку опори – основу вічного – духовні цінності, для виживання кожної нації і цивілізації в цілому.

Мета статті – проаналізувати духовне відродження України, оновлення системи державної освіти, котрі ставлять перед сучасною педагогікою завдання формувати високодуховну і гармонійно розвинуту особистість.

Об'єктом виховання є особистість студента, розвивати та формувати яку можливо лише різноманітними цілеспрямованими навчально-виховними впливами з метою вироблення наукового світогляду та прищеплення загальнолюдських і професійних норм та цінностей.

Практично всі проблеми нашого суспільства у своїй основі мають загальні витоки і полягають вони в причинах виховного характеру.

Видатні особистості всіх часів закликали до вирішення більшості суспільних проблем шляхом просвітництва і виховання, бо лише воно здатне змінити людей на краще.

Мета виховання в нашому суспільстві формується відповідно до нових цілей і цінностей, які постають перед особистістю й українським суспільством взагалі. Що стосується сьогодні, мета виховання формується сукупністю властивостей особистості студента, а їх знання дає педагогу чітке уявлення про те, яку особистість він повинен формувати у стінах ВНЗ. І, природно, надає його діяльності конкретну спрямованість, гуманність, осмисленість і науковість. Головна мета виховання студентів має максимально відповідати запитам нашого суспільства і перспективам його розвитку. Тому доцільно стверджувати, що головною метою

виховання студентів є формування в них наукового світогляду, розвитку комплексу загальнолюдських, національних і професійних норм, правил, цінностей та ідеалів поведінки професійної діяльності. Наступною ознакою процесу виховання студентів є відповідність певним соціально-культурним цінностям. У другій половині ХХ ст. під впливом гуманістичної психології та сучасних філософських концепцій про людину провідною ідеєю в педагогіці стала ідея гуманізму, шанування внутрішньої свободи особистості, спрямування виховання на її самореалізацію.

Становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариство, створення і реалізація національної ідеї, побудова громадянського суспільства передбачає орієнтацію на особистість, націю, пріоритети духовної культури.

Осередком духовності українського народу, оберегом його інтелектуального потенціалу, установою, що повинна вивести національну освіту на рівень досягнень сучасної цивілізації, подолати занепад загальнолюдських цінностей і національного безвір'я повинен стати навчальний заклад. Сьогодні викладачі усвідомлюють, що їх праця стане потрібною і реально результативною лише за умов формування у студентів відчуття національної гідності за свою країну, причетності до славетного українського народу, коли молодь осмислено буде орієнтуватися на ідеали добра і краси, правди і справедливості, милосердя та людської гідності, щоб одвічні цінності стали внутрішнім мотивом діяльності та ядром духовного світу людини, що об'єднують почуття, думки, волю в єдине ціле.

Досконалість і розвиток духовного надбання суспільства або особи пов'язані з функціонуванням системи освіти в структурі культурного середовища. Освіта формує механізм збереження та передання знань новим поколінням. Вона пов'язана з досягненням особливого рівня духовності людини і змальовує перспективи пізнання та перетворення світу. На сучасному етапі розвитку навчально-виховного процесу особистості для навчальних закладів всіх рівнів і видів найбільш ефективним буде, якщо навчальну діяльність у ВНЗ спрямувати на постійне переоцінювання системи цінностей, коли будуть створені умови для професійного та особистісного зростання і самовдосконалення.

Для надання сучасній освіті індивідуально-творчого потенціалу ВНЗ повинен забезпечити демократизацію та гуманізацію всього процесу навчання і виховання. Щоб створити умови саморозвитку студентів, необхідно вдосконалювати підходи до оцінювання участі студентів у навчальному процесі та громадському житті, запроваджувати засади здобуття індивідуального досвіду, бо він є основою процесу самореалізації, тому що тільки через діяльність, як форму свого активного ставлення до світу, людина має змогу реалізуватися.

Духовний розвиток особи, збагачення її духовного світу можливі лише в процесі духовно-практичного освоєння світу. Справжня духовність людини вимірюється не тим, якою мірою вона споживає продукцію

духовного виробництва, або якою мірою предметом її життєвих прагнень є залучення до знання, науки, мистецтва. Духовна культура покликана задовольняти духовні потреби людини. Отже, духовність є своєрідним станом соціальної активності особистості, що постійно спонукає людину до пошуку нових форм суспільної самореалізації. Аналізуючи проблеми духовних цінностей, ми в змозі знайти відповіді на складні питання нашого життя: цінність буття та його зміст; справжні та вигадані цінності; здоровий і правильний спосіб життя; щастя, гуманізм, життєвий оптимізм тощо [5].

Загалом, звернення до проблем духовного розвитку особистості вимагає вирішення низки проблем, серед яких важливе місце посідає визначення засад і традицій, на яких слід виховувати духовність. Досвід вказує на необхідність звернення до релігії і норм загальнолюдської моралі. Знання їх, вміння будувати власну поведінку згідно з ними є складовою духовного рівня особистості.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, сприйняття нею складових духовної культури – освіти і науки, мистецтва і релігії, моралі та етики. Свідомість людини, її ментальність, розуміння сенсу життя, оцінювання реалізації своїх можливостей через власні ідеали – все це зумовлює стан духовного здоров'я людини.

Однією з найважливіших форм духовних цінностей особистості є її ідеал. Ідеал – це вічний досконалий, але недосяжний взірець. Чи завжди недосяжний? А може це саме та висока мета, якої треба досягти у виховному процесі. Ідеал є стимулом для особистості та громадянської діяльності, він живить наше буття, зміцнює моральні підвалини, підтримує сумління.

Виникає філософське запитання: на чому виховувати? Потрібні зразки, приклади, ідеали. З ідеалами сьогодні, мабуть, дуже нелегко. Але чи не може бути взірцем найдорожча людина: мати або батько, брат або сестра?

Звичайно, адже все найкраще починається (повинно починатися) саме з сім'ї: любов і доброта, повага і людяність, чуйність і милосердя – саме ці елементи духовності батьки формують у душі своєї дитини. А яким важливим фактором є значення сімейних традицій, коли батьки і діти не тільки проводять разом вільний час (спілкування, праця, відпочинок, навчання), коли стиль життя старших, не тільки слова, а і дії стають основою постійного процесу виховання.

Дійсно, в умовах духовного відродження народних національних традицій, формування у молоді високої громадянської позиції значна увага приділяється сім'ї, бо сім'я – це народ, це нація в мініатюрі. Саме в сім'ї закладається основа людяності, духовності, тут засвоюються загальнолюдські поняття, такі як добро і зло, правда і кривда, гарне і потворне, корисне і шкідливе. Із сім'ї діти йдуть у світ збагачені батьківською мудрістю, материнською ласкою, любов'ю до рідної землі [4].

Доброзичлива домашня атмосфера, пронизана духовністю, відкритістю та щирою прихильністю один до одного всіх членів сім'ї, взаєморозумінням, бажанням поділитися своїми думками і бути корисним для близьких, спільна праця, родинні свята і народні звичаї глибоко впливають на дітей. У родині дитина сприймає основні закони сімейного співжиття: любов і повагу до батьків, Батьківщини, інших людей. Вона вчиться піклуватися про молодших і допомагати слабшим, проймається співчуттям і милосердям. Саме в сім'ї у дитини формується любов до рідної мови, культури, кращих народних звичаїв, а також до системи загальнолюдських цінностей.

Для того, щоб подолати соціальну апатію, національне зречення, байдужість до рідної мови, історичне безпам'ятство, зневіру у власні сили, необхідно згадати, що "...у кожного народу, у кожній країні живе такий спогад, що в його давнині були золоті часи" (Леся Українка). Саме такими для нашої країни були часи козацькі, бо козак – самовідданий шляхетний захисник України, носій народних чеснот, національної ідеї. І саме тому треба розповідати студентам про славетну історію козацької доби [3].

Неодноразово зазначено, що Запорізька Січ – аналог західних рицарських орденів, і що "січовики" здійснювали одну можливу в тих умовах форму державності та збройних сил. Але майже не помічають духовного аспекту козащини. Запорізька Січ була, насамперед, духовним центром життя всього тодішнього світу без перебільшення, вона стала прикладом для Європи як в інтелектуальному, так і в духовному сенсі [2].

Сьогодні для нас важливо відродити традиції, за якими козаки виховували своїх дітей, як оберігали заповідне середовище звичаїв, традицій, що були нескінченним зв'язком минулого з майбутнім. Діти проходили певну підготовку до майбутнього життя насамперед вдома. Батьки, а найчастіше діди, які вже не в змозі були воювати, навчали дітей тих дивних наук, що самі проходили у дитинстві. І починали ті науки з епічних розповідей про героїзм та відвагу козаків. Цікавим було те, що бесіди довгими зимовими вечорами велися під час домашньої роботи, яку виконували всі члени сім'ї. Часто дорослі давали роботу своїм онукам, що підрастають, у такий спосіб, аби розвинути їх вправність, влучність, гнучкість і витривалість.

Сьогодні, перебуваючи в нелегких пошуках новітніх методів виховання, не можна забувати історичного духовного надбання минулих поколінь. Розкриваючи студентам безмежний світ української духовності, викладачі повинні розповісти молоді про життя і здобутки видатних українців, їх внески до скарбниці науки і культури.

У ХХІ ст. освіта постала перед рядом історично важливих завдань, серед яких: "...мінімізація між матеріальністю і духовністю, культивування у кожної особистості піднесеної думки та духу у відповідності з національними традиціями", "...щоб людина як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізованого світу, була здатна жити і діяти в

цьому світі бути, по суті, не тільки громадянином країни, але й громадянином світу” [1].

Висновки. Отже, навчально-виховний процес у ВНЗ повинен стати осередком відродження національного духу і національної самосвідомості, джерелом духовного формування потенціалу студентів за умов реалізації гуманістичної мети їхньої професійної підготовки, на основі цілісного відтворення змісту освіти.

Список використаної літератури

1. Філософія освіти XXI століття : Виступ Міністра освіти України на науковій ювілейній сесії Академії педагогічних наук, присвячений десятиріччю АПН від 19.12.2002 р.
2. Канигін Ю. Шлях аріїв / Ю. Канигін. – К. : Україна, 2000.
3. Руденко Ю. Ідеологія патріотизму і державотворення як основа духовності учнів / Ю. Руденко, В. Руденко // Рідна школа. – 1999. – № 10.
4. Цінності освіти і виховання / [за ред. О.В. Сухомлинської]. – К., 1997.
5. Щербань П. Формування духовної культури особистості / П. Щербань // Рідна школа. – 1999. – № 7–8.

Шаблий И.Е. Духовность как основа формирования личности студентов

Статья посвящена проблемам воспитательного процесса высшего учебного заведения на основе национального духовного опыта с учетом современных требований к формированию личности студентов.

Ключевые слова: *духовные ценности, нормы морали, украинская духовность, гуманизм, личность, саморазвитие.*

Chabliy I. Spirituality as the basis for the formation of students individual

Research is sanctified to the problems of educator process of higher educational establishment on the basis of national spiritual experience taking into account modern requirements to forming of personality of students.

Key words: *spiritual values, norms of moral, Ukrainian spirituality, humanism, personality, independently developing.*